

איש לא נוסע לפולניה כאילו כלום. כל אחד לוקח עמו את הזיכרונות, אפילו אינם שלו. המשקעים והכתמים והמשא ששם המדינה הזו נושא בכוחם לנצח את המציאות, את ההווה, את שיקול דעתך, את הוודאויות שמארגנות לך את החלקים המעורערים של ההכרה.

אך כשאתה נוסע לפולניה לפסטיבל מחול, שוב הכול משתבש. פסטיבל מחול הוא הרי חגיגת העכשיו, למחול עצמו אין זיכרון, למרות שכל מה שנותר ממנו הוא זיכרון. הוא מלא אנשים צעירים. הוא מתעסק בביטוי של חיוניות, גם כאשר אינה מלוטשת. בקיצור, הוא חגיגה.

אז אולי חגיגה עצובה, אתה אומר. ובאמת, כאשר הגענו לקטוביץ, שכולנו יודעים את שמה משיעורי מולדת בבית הספר - ואי אפשר שלא להוסיף לה במין מלמול פנימי את המילה "ועידת" - ירד גשם חזק, היה קר נורא ומה שנראה מן החלון היה פיגום של בניין ענק בשלבי הקמה ונוף עירוני מדכדך, וידעת שהגעת למקום הנכון. אך מהר מאוד חלו סדקים בתפיסה הבטוחה של עצבות וקדרות. המלצרים היו חביבים וצעירים. פגשנו אנשי מקצוע מארצות הברית, וכאשר האנגלית האמריקאית נשמעת סביבך, ההווה, מימד הזמן היחיד שארצות הברית מכירה בו באופן רשמי, מקבל נוכחות מרשימה. אחר כך זרחה השמש. אף פעם לא גילו לנו שיש שדות מבלבלים בפולניה. שבשדות הזהובים נחבאים בתים קטנים ויפים עם גגות רעפים ופרחים במרפסות. שהאוכל בכלל לא דומה למה שקוראים אצלנו אוכל פולני, אלא ממש טעים ומעודן ובשפע. פולניה מונצחת במוחנו בסרט בשחור לבן - אותן תמונות הזורמות בדמנו לעולם לא נראות בצבעיהן האמיתיים - הכול שחור ואפור ואפילו צבע הדם הוא שחור.

קיץ בפולניה זה דבר מבלבל. הרי אי אפשר לכעוס על פרחים, אי אפשר, או קשה, לשנוא יער. אתה מביט בפני האנשים - והם אנשים עם צרות רגילות, אולי אפילו צרות גדולות יותר משלך, כי אין היום פרנסה ואין כמעט כסף והמדינות העשירות קונות את פולניה

ומפתחות בה בנייה ותעשייה, ואת שני המולים הגדולים בווארשה מנהלים ישראלים.

ביטום, העיר הנמצאת במרחק שעה נסיעה מקרקוב היפה, מוכת זיהום אויר בגלל המכרות, אך המכרות כבר לא פעילים ומאחר שהם שוכנים מתחת לעיר, היא נמצאת בסכנת קריסה. בתים מתחילת המאה, חזיתות ברוקיות, טיח מתקלף וגנים קצת מוזנחים, מדרחוב עם פיצה האט וכל המותגים הרגילים.

פסטיבל המחול של ביטום הוא המצאה כמו כל הפסטיבלים מן הסוג הזה - משוגע לדבר מחליט להקים יש מאין, עובד בטירוף, מצליח לגייס אנשים וכסף. לא שהיו בביטום איזו מסורת ריקודית או בית אופרה מפורסם, אלא ששם מצליח יאצק לומינסקי לקבל תיאטרון ישן ולהקים להקת מחול מודרני, היחידה בפולניה. הוא מצליח לגייס כספים אמריקאיים משום שאין תמיכה ממשלתית באמנויות, רק עירונית, והאמריקאים - שמבינים שלא די להשקיע מיליונים בתיעוש המדינה הזו שהיתה קומוניסטית ועכשיו צריך ללמד אותה מהר איך להיות חופשית ומה המשמעות של קפיטליזם - נותנים כסף לתרבות. כך שאחרי שמונה שנים בפסטיבל הזה יש מופעים, יש סדנאות מחול וכיתות אמן והרצאות וקורסים.

בעבר שימש מרכז התרבות של ביטום כאתר הפסטיבל - אולם תיאטרון, חדרי אולפן, משרדים, ומול התיאטרון חדר ענק אפלולי עם כורסאות ושולחנות שמשמש כמרכז חברתי, מסעדה ובאר ומקום לרקוד בשעות הלילה המאוחרות, עם מנורות ונרות ודי-גיי ויעילות של הגשת אוכל מעולה למאות משתתפי ואורחי הפסטיבל. השנה, בגלל שיפוצים, פוזר הפסטיבל בכמה אולמות בכמה מחלקי העיר, וכך מצאנו עצמנו נוסעים בין עיירה אחת לשנייה, ובין רחובות ריקים שאין בהם הבטחה - פתאום - אולם תיאטרון וקהל רב, איים רוחשים של תרבות.

בין הלהקות שהופיעו מדי ערב היתה להקת דריפט [Cia Drift] משווייץ במופע "החיים המאושרים" [La vie heureuse], דמוי תיאטרון צלליות - תנועה מקוטעת דמוית בובה,

פולניה לא בשחור לבן גבי אלדור

מפגשים סוריאליסטיים של דמויות בין שתי דלתות ופתחים
המתגלים באופן מפתיע, היעלמויות ופגישות שלא מגיעות לכדי מימוש
או הכרעה; יש הרבה הברקות תנועתיות, שימוש מעולה בתפאורה
ובתאורה, אך משום מה המופע אינו ממריא, והאמירה שלו על "המצב
האנושי" - הפחדים, התקוות, הכשלונות - לא מגיעה למקום שבו היא
נעשית משמעותית; העבודה של יוסף נאדגי [Josef Nadge] - היא
ההשראה האמיתית לדעתי לסוג זה של עבודה, המביא עימו מסורת
לולינית ומוקיונית ואיזו רצינות מזרח אירופית - ויש בה את אותה
תוספת טרגית או קומית עד בכי, שהופכת פטנטים
מחוכמים מבידור טוב לאמנות.

להקתה של קרולין דורפמן [Carolyn

Dorfman Dance Company] מארה"ב היא דוגמה

למין השחת מידות אמנותית - היא משחזרת ב"גשר
המילניום" [Millenium Bridge] איזו צהלה יהודית
מזויפת במסווה של מחווה לעברם של אבותיה בגולת
אירופה - כאשר כל המרכיבים הם מימוש של תפיסה
רומנטית כלפי דמות היהודי המסורתי שלפני
השואה. כל מי שקרא את שבביס זינגר או עגנון או
מנדלי מוכר ספרים, או כל סופר אחר המתייחס
לאותם ימים, לא יכול שלא להסיט את עיניו בבושה
מהבליל הזה של "חיוב חיי המשפחה היהודית".
התפיסה הבסיסית של מהו "יהודי" דומה יותר
למחזמר "כנר על הגג", שהיתה בה אולי יותר ענווה
מאשר במה שדורפמן העלתה על הבמה. מעבר
להמחשה שהיתה בעיני אידאליזציה מיתממת של
מה שהיה סבוך ומורכב, גם שפת התנועה דמתה יותר
לכוריאוגרפיה מוצלחת של להקת ריקודי עם
מקצועית לכאורה, וככל שהתרחב החיך המאולץ
על שפתי הרקדנים, כך הלך ונחמץ בי לבי.

אבי קייזר, שפעל בזמנו בארץ והיה
ממייסדי הפסטיבל, משמש היום מנהל להקת מחול
מגדנסק. הוא העלה עם רקדנים מוכשרים
מאוניברסיטת המחול הבאלטית [Baltic Dance
University] מופע של תיאטרון מחול: סביב שולחן
ענק המשמש מטבח, הרקדנים מבשלים ארוחה
ממשית, כאשר קטעי המחול הם כמו מונולוגים או
דואטים המתרחשים אל מול הקהל, כמו הסתודדויות
או משחקי חברה שמתגלה בהם גוון של אמת. ביצוע
מעולה ותחושה חזקה של קבוצה שחבריה קשובים
זה לזה יצרו ערב מחול מעניין. יש משהו ב"זמן
אמת" המתרחש על הבמה, כמו בישול - רעיון שכבר
ראינו לפני שנים אצל יוג'ינו בארבה בהצגה של
ברכט, בתיאטרון פרינג' גרמני שביקר בארץ, ב"ריקוד
של כלום" של ניר בן גל וליאת דרור, בהצגת היחיד
של ניסים זוהר - העשייה הממשית נותנת ממשות
לפעילות המופרכת של מחול ("מה הם עושים שם
לעזאזל למה הם מתכוונים") וגם קוצבת זמן
ומוסיפה מתח למה שמופשט.

להקתה של נימה יעקובי הופיעה

ב"גבר אשה סליחה" - אוסף יצירות שיש בהן

להקתה של קרולין דורפמן
Carolyn Dorfman Dance Company

הבטחה של מקוריות אך הן מצריכות לדעתי הידוק ועריכה, לא עריכה של סדר הקטעים אלא גיבוש וצמצום. הקהל אהב את הרקדנים ואת היצירות, ודמותה הייחודית של יעקובי - רזה מאוד וגמישה, נחושה בתנועותיה, ללא ספק נחרתה בזיכרונו.

גולת הכותרת של המופעים היתה זו של להקת האלון הלבן - זה נשמע טיפשי בתרגום אך לכתוב את השם האמריקאי בכתבי עברי זה מעצבן לא פחות, בקיצור, ברישניקוב ולהקתו [Michail Barishnicov White Oak Dance Project]; להקתו של ברישניקוב היא להקה נודדת, הנתמכת על ידי קרן מיוחדת שהוקמה על ידי הווארד גילמן, ונקראת על שם האחווה בה התגורר. הלהקה מזמינה יוצרים ורקדנים לעבוד עימה. בערב הבכורה, האולם היה מלא מעבר למה שמשטרה כלשהי היתה יכולה לדמיין בחלומותיה המפחידים ביותר - אנשים ישבו על גופי תאורה ואדני החלונות - העלתה הלהקה ערב רפרטוארי שבו יצירות של ג'ון ג'אספרס [John Jaspers], מרק מוריס [Mark Morris], דייוויד גורדון ולוסינדה צ'יילדס [Lucinda Childs]. הבחירה של העבודות היתה לדעתי נועזת ומתחכמת. ברישניקוב לא מנסה להיבנות משמו כרקדן קלאסי גאוני ולמחזר סחורה בטוחה, הוא יוצא להרפתקאות, הוא לא מופיע ככוכב למרות שהוא כזה. ג'ון ג'אספרס נחשב היום לאחד היוצרים החשובים והחדשנים בעולם (לפני שנה יצר גם עבודה עבור להקת בת-שבע שהיה בה קטע "שינה" מרגש); עבור הלהקה של ברישניקוב יצר את "לראות מבעד לקשר" [See Through Knot], שעניינה עבודת גפיים זוויתית, דמוית חרקים. ג'אספרס חוקר את אפשרויות התנועה ולדבריו הוא מושפע מאוד מהפסלת האמריקאית הקשישה והמדהימה לואיז בורג'ואה, ששבה ויוצרת פסלי חרקים ולא מזמן הציגה עכבישי ענק באחד המוזיאונים החשובים בניו יורק. ההקבלה הספרותית בין יצורי אדם ליצורי חרקים מעניינת כאן פחות מן הדגש הניתן לאיברים מסוימים, במקרה זה הגפיים, וכיצד הדגש הזה מוביל את התנועה כולה למחוזות חדשים. ברישניקוב עצמו הופיע בסולו של מרק מוריס בשם "פקאדילוס" [Peccadillos] למוסיקה של אריק סאטי. על הבמה נמצא צימבלו זעיר ולידו הפסנתרן. ברישניקוב בתלבושת דמוית חייל-בדיל מבצע רישומים מדויקים של הצעצוע - נוסח מוקטן של משפטי בלט, ללא קפיצות גבוהות אך באפיון חד כתר של תנועות הדמות, חייל אך לא ממש, גיבור של שטיח ההופך את המחוות הצבאיות והגבריות למין גיחוך עצוב ונוגע ללב. השליטה המוחלטת של ברישניקוב, יכולת הריכוז ומשהו אישי, לא יהיר ולא אקסצנטרי, באמת מעוררות השתאות. זהו תחכום של אמן גדול ובשל שלא צריך עוד להפגין יכולות מובנות מאליהן - כמו רישום של יונה על צלחת קרמיקה של פיקסו, בקו אחד שאין בו ספק - בעיני זו הוירטואוזיות האמיתית. בריקוד "הויכוח" [The Argument] למוסיקה של רוברט שומן, הוא רוקד עם בת זוג (אמיל קואטס), והמחול המחולק לחמישה קטעים מלא פלאים, קטנים כמו זרוע המגיעה, בלתי נראית, כמו בהרף עין, אל מותן הנערה, בקשב מוחלט למי שוודאי לא היתה מעולם במעמדו, בחן אינסופי. הריקוד האחרון בתוכנית היה של לוסינדה צ'יילדס - "קונצרטו" [Concerto] עם מוסיקה של הנריק גורצקי [Henrik Mikolai Gorecki]. זהו תרגיל בצורניות, במבנים דמויי משפטים מוסיקליים חמורים - אך המחול הוא סדרה של

דילוגים סבוכים, שינויי כיוון פתאומיים ומשכי זמן שונים שחוזרים על עצמם. המחול הוא מבנה מתמטי סבוך ותענוג חידתי לצופה. האחידות של הביצוע, כאשר כולם בחליפות גברים שחורות, המשך, המהירות והאלגנטיות של המחול הזה באמת מרגשים, כמו הצטברות של אנרגיה עצורה, שאינה מגיעה אף פעם לנקודת התפוצצות. תחושת הדיוק, הניקיון התנועתי והריתמי, הגודל הנינוח של התנועות והקושי לשמור כל הזמן על אותה מידה של "קלות" וקפיציות הם הישג גדול. אך מה שמרגש עוד יותר זה לראות כוכב בסדר הגודל של ברישניקוב רוקד כאחד בין שווים, כאשר המחויבות העמוקה למחול נותנת לו את שאר-הרוח, הסוחף עימו את כל הלהקה.

בפסטיבל ניתנו הרצאות על ניהול ועל מה שהפך

למדע אמריקאי - מדיניות של אמנות, "לובינג", מימוש פרויקטים,

שיווק ו"איסוף כספים", כאשר התחנונים הישראליים המביכים לתרומות הופכים בשפה האמריקאית הגמישה להיפוך סדרי חשיבות: אין זה האמן העני המתבזה לפני הגופים המסחריים עתירי ההון, אלא האמן העני מעניק לגוף המסחרי העשיר את הזכות לתרום לחברה ממנה הוא גורף את רווחיו. עד שהחברה הישראלית תבין את הפיתול האלגנטי הזה, הרבה כספים יחלפו על פני האמן המקומי.

במסגרת סמינר מבקרים בינלאומי עסקו בעיקר בקשר

בין מחול וחברה - אם בהרצאתה של רות אשל על המחול האתיופי בארץ ומשמעותו החברתית, אם בהרצאתי המדגישה את הקשר בין

מחול לזרמים שונים של מודעות חברתית ופוליטית, ואם בהרצאתה של שרון פרידלנד מארה"ב, על נשים ורקדות בתרבויות שונות ועל הקשר פמיניסטי או חברתי משמעותי. ההקשר היהודי בצבץ מתחת לכל

שיחה או היכרות או נסיעה. ידידים שנראו גויים לכל דבר נעלמו ליום וישבו נסערים, תמונות משפחתיות ישנות בידיהם, מפות של שכונה שהיתה בית הילדות של סבתא, והיא בצילום נערה עליות-צמות, חפה מידיעת הנורא שיבוא. יאצק לומינסקי, מנהל הפסטיבל וכוריאוגרף, חוקר כבר שנים פולקלור פולני, בעיקר יהודי, ומטמיע לתוך יצירותיו את תוצאות המחקר הענף - קצבים וסיפורים שונים שהיו על סף כיליון, מחוות וגישות שונות לחלל ולתנועה. צ'ארלי שטיינר, צלם דוקומנטרי ובמאי וצלם של סרטי מחול, מעביר סדנאות על צילום מחול כאשר אינו חוקר את מנהגי החסידים בירושלים ובניו יורק.

ובכל פעם שנוסעים למופע מחול מן המלון הגדול

בקטוביץ, אחרי שהאוטובוס משלים את הסיבוב של הכיכר הגדולה, עוברים ליד שלט המורה - ימינה, לאושוויץ. והשם הזה באחת ממקם אותך בעולם. לא נסעתי לבקר שם. אני לא מעלה על דעתי איך נוסעים לשם אחרי ארוחת בוקר, מבקרים, המומים, וחוזרים לארוחת ערב. אם פעם אסע לשם, אז כמו בעלייה לרגל, בתענית, בצום, בשק. העירוב עם היומיום יש לו נטייה סלחנית. אנשים סביב צעירים מכדי לרצות לחנוק אותם במו ידיך, הם דומים לך ולי. הדשא ירוק שלא באשמתו. אולי אושוויץ צריכה להישאר לנצח כשם, כיוון, אפשרות של רע מוחלט.

להיות בפולניה זה להיות מלווה בצל. פניה עוז זלצברגר

כותבת בספרה "ישראלים, ברלין" על העירוב הזה עם החיים, ועל

המילים בגרמנית שמביאות לעיתים "רגעים, נדירים כמו רגעי השראה אמיתית, שבהם תוקפת אותך בברלין פלצות. אילו כל בתי העיר היו אנדרטאות לרצח היהודים, וכל עצי היער גווילים של עדויות, לא היה בהם כדי לזרז את בואם הגחמני, הלא צפוי, של רגעי הפלצות... רגע הפלצות הוא רגע של חסד: משהו דיגל על פני השנים והעיבודים והאנדרטאות. משהו צלח ונגע".